

HOMOGENITÁS ÉS HETEROGENITÁS SZEGED-SZENTMIHÁLY VALLÁSI ÉLETÉBEN

Házszentelés régen és ma

A házszentelések hagyománya az egész Homokhát kistérségben¹ mindmáig élő. Vízkereszt napjától heteken keresztül, nap mint nap a pap végiglátogatja a rábízott híveket. Távolabbra, a tanyavilágba régen lovaskocsival ment, manapság autóval. Annak idején a templomatyja és néhány ministráns kíséretében indult útnak: elől a ministránsok csöngettek, eztán, amikor a ház apraja-nagyja előjött a házból, a pap elmondta az imát és szenteltvízzel meghintette őket és házuk táját, végül a templomatyja átvette a templomfenntartásra adott adományokat. Így a kocsi estére megtelt élelemmel, amit a plébániára vittek. Jutott belőle a papnak egész évre, és a rászorulóknak, szegényeknek is rendszeresen vagy alkalmilag.

Manapság, Szentmihály plébánosa maga járja végig a lelkipásztorilag rá bízott falut, hogy felkeressen minden ott élő. Előre meghirdeti a minden házba eljutatott plébániai újság („Búzaszöm”) és a helyi kábeltévé (BagolyTV) segítségével, hogy mely nap melyik utcát járja, hogy aki szívesen fogadja, ahhoz betérjen. A találkozás lehetőséget biztosít számára, hogy áttekintést nyerjen a meglévő vallási és kulturális hagyományokról.

Harangok, harangozások

Harangozás hallatán a szentmihályi gazda megállt munkájával és megemelte kalapját. Ha éppen akkor indult ki lovaskocsijával, meghúzta a gyeplőt, megállította a kocsit. Addig várt az indulással, amíg szólt a harang. Még ma is tartják a jámbor öreg szentmihályiak, hogy „nem jó elindulni, míg szól a harang”.

Tréfás hangutánzás: „ha gazdag embör hal mög, így szól a harang: „szölleje – földje – szölleje – földje”, ha szögény embör hal mög, így szól „ringye, rongya – ringye, rongya”.² Vagyis a gazdagnak a nagyharanggal harangoznak, a szegénynek a kisharanggal.

Ma is, ha a faluban valaki meghal, a hozzátartozók első útja a templomba vezet „harangoztatni neki”. Gyermekehalottnak a lélekharanggal egy „csöndítés jár”, női halottnak kettő, férfinak három.

¹ A Homokhát kistérség 14 települést foglal magában: Ásotthalom, Bordány, Domaszék, Forrás-kút, Mórahalom, Öttömös, Pusztamérges, Rőszke, Ruzsa, Szatymaz, Szentmihály, Üllés, Zákányszék, Zsombó. A kutatást az OTKA NK81502 számú pályázata támogatta.

² Id. Fejes József (†1964) elbeszéléséből ismert.

Régen, a paraszti életben, gazdálkodásban a reggeli, déli és esti harangszónak nemcsak imára szólító szerepe volt, hanem figyelmeztette az embereket az idő múlására, mikor van ideje a felkelésnek, az ebédnek, az esti nyugovóra térésnek. Nyári időszakban megkövetelték a paptól, hogy már hajnali 5 órakor harangozza az Úrangyalát, mondván, ő se aludjon tovább, mint a földjére induló parasztember...

Szentmihály középkori templomáról egyetlen oklevél és Lázár deák 1528-ban kiadott térképe emlékezik meg. 1478-ban a falu akkori birtokosai (a Garai család) összeírást készítettek a teljes birtokállományukról. Ennek köszönhetően a templomról lejegyezték, hogy tornya nem volt, viszont kőből épült! A török időkben a templom elpusztult, a körülötte lévő temetőt (ma is tudható annak helye), még a múlt század elején is így emlegetik az idős szentmihályiak,³ hogy „török temető”.

Misézőhelyek

A szentmisét – idős szentmihályiak emlékezete szerint⁴ – az 1873-ban felépült állandó iskola tantermében, szükség esetén, nagy hívőssereg jelenlétében az udvaron tartották. Ez az ún. „középső iskola” (sajnos jelenleg kocsmaként működik). 1932-ben szenteltek kápolnát, amely a Klebelsberg építette „új iskola” összenyitható termében kapott helyet. A ferences barátok addig csak alkalmanként jártak ki a faluba, ám az új iskola felépülése után rendszeresen, vasárnaponként.

A török időkben és azt követően 1948-ig az alsóvárosi ferences barátok részesítették lelkipásztori ellátásban a falu népét. 1949-ben aztán önálló lelkészség rangjára emelték. Gimes Gyula atya 40 éven át, az 1988-ban történt nyugdíjba vonulásáig itt élt a helyiekkel. Mivel templom és önálló plébániaépület nem volt, ő maga is Ábrahám Ködmen Imre és családja által működtetett közösségi épületben kapott lakhelyet. A mindennapokban kocsmaként funkcionáló épület nagytermében rendezték az alkalmi táncmulatságokat, így a farsangi, a szüreti és arató-bált, valamint a lakodalmakat, vasárnaponként pedig – a gondosan kitakarított – nagyterem adott helyt a szentmisének.

A település életét újjá formálta az 1989-ben indult templomépítés. A politikai rendszerváltás következtében minden helybéli család – még akik korábban egyházellenesnek mutatkoztak is – tevékenyen vagy adományaikkal részt vettek a modern tervek alapján bontakozó építkezésben. Kovács László atya fáradhatatlan szervező tevékenységének következtében 1990 Szent Mihály-havában a helyi megyés főpásztor, Gyulay Endre felszentelte az Ábrahám Ködmen család egykori telkére épült templomot, amely a falu büszkesége, legjellegzetesebb épülete. A székely építészet jellegzetességét hordozó tornyában négy harang lakik, amely reggel, délben és este imádságra szólítja, valamint alkalmakként szentmisére hívja a híveket.

³ Farkas Miklós (Szarvas köz 3.) nagyanyja.

⁴ Kövecs Istvánné Papp Piroska, született 1919-ben.

Útszéli keresztek

„Vöröskörösz”: a szentmihálytelki út és a szabadkai út elágazásában vörösre festett fakereszt volt. Állíttatta Ábrahám Ködmen Julianna apósa Márki Ferenc a múlt század elején.⁵ A kommunista rezsim távolíttatta el 1958-ban. Bálint Sándor is megemlíti.

A másik kereszt a „középső iskola” előtt állt, s valószínűleg az iskolaépítéssel egyidős, vagyis 1873-ból való szép, kovácsoltvas kereszt. Mivel az iskola előtti járda építéskor útban volt, ezért eltávolították. Később a rókusi temetőben állították fel, ám a temető felszámolásakor nyoma veszett.

Koldusok

A falunak volt „saját koldusa”. Piros néni az 1950-es, 60-as években, hétfő-eken járt koldulni házakhoz. Fejes Ferenc (Hasító utca 6) elbeszélése szerint „Amíg nagyanyám sütötte a kalácsot a kemencében, addig Piros néni az udvaron, a gangdeszka előtt állt és imádkozva várta a kalácsból, túróslepenyből neki szánt részt.”

Szentmihályiak az alsóvárosi temetőbe temetkeztek. Temetés alkalmával a koldusok összesereglettek a temetőkapuban, imádkoztak a halottért, s a temetés végén kijöttek a faluba az elhunyt házához, ahol a torból ők is részesedtek, a hozzátartozók így hálálták meg, hogy családtagjukért imádkoztak.

Mindenszentekkor – mesélik öreg szentmihályiak – koldusok serege ült végig a vágóhíd oldalánál az út szélén, a temetőkapuig. Imádkoztak a halottakért, a temetőt látogató falusiak pedig vittek nekik alamizsnát, kalácsot. Mondják is, hogy mire a temetőkapuig érték, elfogyott minden kalács...

Búcsújárás

A szentmihályi búcsúba érkeztek „körösztalják” Röszkéről, Alsótanyaközpontról (ma Mórahalom), Alsóvárosról. Amikor az úton járókelőkkel találkoztak, a keresztet meghajtották, és aki odalépett, az megcsókolta a korpuszt. A templomhoz érve harangozással köszöntötték a búcsús zárandókat. Általában már szombaton megérkeztek.

Szentmihályiak az 1800-as évek végén Radnára is elgyalogoltak a szeptemberi búcsúba, hogy a „jó halál kegyelméért” imádkozzanak. Emlékeznek még olyan Máriaradnát megjártaakra,⁶ akik életük végét megérezvén meggyóntak, megáldoztak, felvették a kenetet, aztán megmosdottak, és szép ruhában, ágyukban fekve másnap halva találták...

Később, a múlt században többnyire csak a Havibúcsúba, vagyis az alsóvárosi Havas Boldogasszony ünnepének búcsújára mentek (egyes, idős szentmihályiak

⁵ Kovács Lászlóné – Fejes – Molnárné 2006: 115.

⁶ SZEKERES Lajosné Irénke (Erdei Ferenc utca 42, született 1928).

szerint Röske, Mórahalom felé nem, csak Szeged felé irányult a búcsújárás), néha Szőregre vagy Deszkre is elgyalogoltak a búcsúra.

A búcsúból visszatérteket harangzúgás fogadta, és virággal (őszirózsával) fogadták az itthonmaradottak. Ez a szokás napjainkig tartja magát. Mesélik, egyszer (kb. 60 éve történt), hogy Fürtön Örzsét nem várta senki, aki fájdalmában sírva fakadt és holtan összeesett.

A „hét mönnyei szent zárok imádsága” vallásos ponyvairat, amely mágikus célzatú imádságokat tartalmaz. „aki magánál hordja, nem hal mög hirtelen; még idejében alkalmá nyílik a bűnbánatra, szentség fölvételére”. Bálint Sándor feljegyzése szerint emlegetnek még egy öreg írástudatlan szentmihályi asszonyt, Némethné Papp Ágnest, aki a 20. század elején halt meg. „A jó halál kegyelméért 22 alkalommal járta meg a radnai búcsút. Mindig vele volt a „Szent zár” is, amely 12 nappal halála előtt „mögnyílt” előtte, és ő belepillantott. Tudta már, hogy mi következik: feltisztálkodott, előkészítette már jó előre megvarrt halottas ruháját, elhívatta a szentségekkel a papot, majd utána rövidesen meg is halt.”⁷

A zárándoklatok közül manapság az augusztus 15-i Nagyboldogasszony búcsú a legnépszerűbb. Ekkor a szomszédos plébánia híveivel közösen bérelt autóbusszal indulnak Mátraverebély-Szentkútra, hogy ott meggyónjanak és részt vegyenek a nagymisén. A közös utazás alatt együtt imádkoznak, szent dalokat énekelnek. Mindeközben megkínálják egymást saját süteményükkel és igaz barátságok köttetnek.

Lelkiségi csoportok, ájzatosságok, szentmisék

Idős szentmihályiak nem emlékeznek egyéb vallásos társulatra, mint a Rózsafüzér-társulat. Régen, templom híján házaknál végezték a Mária-ájzatosságokat, ott, ahol befogadták őket. Manapság 3–4 egymás közelében lakó asszonyról tudok, akik rendszeresen összejárnak imádkozni.

A „Szállást keres a Szentcsalád” kilencedet karácsony előtti kilenc napon át házaknál végezték. Emlékezetük szerint velük tartott a plébános, Gimes Gyula is.

Manapság a templomban, a vasárnapi szentmise előtt 6–8 asszony imádkozza a rózsafüzért vagy a litániát. A Rózsafüzér-társulat elhunyt és élő tagjaiért havonta ajánlunk fel szentmisét, szokás szerint a hónap első vasárnapján.

A Szűzanya lourdesi megjelenésének évfordulója (február 11.) előtti kilenc napon át délutánorként imádságra gyűlnek az asszonyok, hogy elvégezzék a „lurdi kilencedet”. Ez a hagyományos imádság manapság összekapcsolódik a betegek kenetének ünnepélyes, közösségi kiszolgáltatásával. A betegek világnapját követő szombat délután bűnbánati liturgia keretében a szentgyónás elvégzésével készülnek fel, hogy lélekben megtisztulva a vasárnapi szentmisében részesültek a betegek kenetében. Az elmúlt években – a plébános buzdító szavainak

⁷ BÁLINT 1978. 187.

köszönhetően – növekvő létszámban vették fel az időseket és betegségekkel küszködőket megillető szentséget.

A városból kitelepülő családok és az ifjabb nemzedék tagjai nem vesznek részt a népi vallásosság gyakorlataiban. Ők inkább a taizéi szerzetesektől tanult énekes imaformát kedvelik, és kéthetente gyűlnek össze a templomban, hogy a kitett Oltáriszentség előtt imádkozzanak. Fiatal házaspárok, értelmiségi felnőttek a hetenkénti bibliaórán találkoznak a plébánia nagytermében. Ennek során a plébános vezetésével közösen fejtetik a Szentírás értelmét, és értelmezik saját életükre.

A vasárnapi szentmise az egyetlen olyan alkalom, amelyen a település aprajánagyja, férfiak és nők egyaránt részt vesznek. Hála Istennek, a 20 éve épült templom vasárnaponként rendszeresen megtelik: a plébános mellett 4 fiú mint ministráns segítkezik, a kisgyerekek az oltár körül állhatnak és csengettyűjükkel jelezhetik a legszentebb pillanatokat. A templom részére 2003-ban sikerült jó minőségű elektromos orgonát vásárolni. Az orgona mellett a kóruson a kántor vezetésével 8–10-en énekelnek, sőt havonta egyszer gitárokkal – olykor fuvolával is – kísért dalok is felcsendülnek. Lelkipásztori szempontból előnyös, hogy a hagyományos és modern hangvételű egyházi énekek egyaránt helyt kapjanak a mindenkit nyitott kapukkal váró templomban.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy Szeged-Szentmihály mindmáig élő vallási hagyományokkal büszkélkedhet, sőt éltető, újabb hagyományteremtésnek is tanúi lehetünk, amely minden nemzedéket és társadalmi réteget felölel. Ha nem akarjuk engedni, hogy a nagyváros peremén fekvő alvófalú szintjére süppedjünk, minden közösségépítő, kultúrát megtartó kezdeményezést fel kell karolnunk!

Irodalom

BÁLINT Sándor

1978 *A szegedi nemzet, a szegedi nagytáj népelete, harmadik rész.* Szeged, A Móra Ferenc Múzeum évkönyve. 1978/79-2.

KOVÁCS Lászlóné VARGA Rozália – FEJES Ferenc – MOLNÁRNÉ SZEKERES Judit

2006 *Szentmihályi életutak.* Szeged.

THORDAY, ATTILA

HOMOGENEITY AND HETEROGENEITY IN THE RELIGIOUS LIFE OF SZEGED-SZENTMIHÁLY

The tradition of blessing the house is still alive in the Homokhát micro region. It provides an opportunity for the local priest to visit the members of his flock each year. For the author, the parish priest of Szeged-Szentmihály, this ensures the possibility of meeting the majority of families. It also gives him an insight into the existing religious and cultural traditions. The article reports on the existence of a few old religious traditions, as well as on new initiatives: bell-ringing, house blessing, places where mass is said, wayside crosses, beggars, pilgrimage, spiritual movements, forms of private devotions.